

ÚJ VILÁGGAZDASÁGI TERVEK

A VERSAILLES-I RENDSZER bukása nemcsak politikai téren jelentette az új kor hajnalhasadását, hanem gazdasági síkon is újabb elméletek kerültek ezzel a megvalósulás állapotába. Azok az eszmék, amelyek véres csatájukat vívják, nemcsak politikai, hanem igen jelentős mértékben gazdasági tartalommal is telítve vannak és a döntés után természetesen a győztes elképzeléseinek megvalósulása előtt ledőlnek a gátak és így az új Európában új gazdasági eszmék előtérbe jutásával kell számolnunk.

Tévedés volna azt hinni, hogy a nemzeti szocializmus hét év előtti uralomra jutásakor már teljesen kialakított gazdasági nézőpontokkal rendelkezett volna, bár kétségtelen, hogy ezek alapfeltételeit éppen úgy magában hordozta, mint azt a lendületes feszítőerőt is, amely a rendszer fejlődésével egyidejűleg a gazdasági elképzelések átalakítását hozta magával. De tévedés volna azt hinni, hogy a jövő világgazdasági rendszer minden részletkérdése már előre meg volna állapítva, vagy hogy ezt papiroson Schacht, Funk vagy más német gazdasági szakértő éppen most gyártaná a maga elképzelései szerint. A német törekvések sokkal inkább a valóság síkján szoktak mozogni, mintsem hogy hosszú időre előre készített tervekkel számolnának, amelyek azután a megvalósíthatatlanság kódéba vesznének.

Aligha várja tehát bárki az alábbi szerény tanulmánytól azt, hogy pontosan körvonalazza a németek világgazdasági elképzeléseit, vagy éppen azok esetleges hatásait is szemügyre vegye. Sokkal inkább helyesnek mutatkozik ismertetni azokat a világgazdasági elgondolásokat, amelyeket a nemzeti szocializmus tanaiban felvázol és amelyek személytelenül vagy elvonatkoztatva az összes lehetőségek kialakításához szükséges alapokat adják.

A nemzeti szocializmusnak a világgazdasági rendszer hibáival és hiányaival foglalkozó vizsgálatai egyhangúan megállapodnak abban, hogy a világgazdasági válság a földi területek teljes birtokbavételével kezdődött. A technika korában élünk s különösképpen a közlekedéstechnika szédületes fejlődése a rendelkezésünkre álló földi területek összezsugorításához vezetett. Történelmi példák bizonyítják, hogy egy világbirodalom határai legfeljebb 40 napi járóföldre terjedhetnek ki. A technika fejlődésével odaértünk, hogy ma már az egész elérhető világ 40 nap alatt kényelmesen megközelíthető.

Az emberiségre nézve az a tudat, hogy a Föld zárt terület és már teljes egészében birtokunkban van, rendkívül kényelmetlen, mert azt jelenti, hogy ezen a zárt területen kell berendezkednünk és hosszú-hosszú időn keresztül nem számíthatunk újabb területek birtokbavételére, holott a hódítás évszázadokon keresztül a népi törekvések legfontosabb rúgója volt. Kényelmetlen ezenkívül az a tudat is, hogy a világ fölötti uralom ma már csak akkor jelenthet újabb előnyöket, ha nem engedjük magunk felett a technikát uralkodni, hanem magunkat tesszük a technika urává.

Az antik világgazdasági rendszerek vizsgálata során megállapíthatjuk, hogy a kultúrának önálló, tehát nemzeti alapjai lehetnek, de ezek között állandó kölcsönhatás is elképzelhető. Semmiesetre sem nyomhatja azonban rá az egész világgazdaságra egy nemzeti kultúra bélyegét. Ez természetesen a német szakirodalom nézete. A németek szerint az angolok sajátos elgondolása mindig a „pax britannica“ volt, egy egyetlen angolra festett világkultúra, amely a Népszövetség jellegébe burkoltan világgazdasági tartományokra osztja a Földet.

Kétségtelen, — állapítják meg a nemzeti szocializmus közgazdái — hogy a világ különböző tájai között együttműködésre van szükség. Miért fejlődött a technika olyan hatalmasan, ha az emberi szervezés nem tudná előnyeit felhasználni és a termelés tökéletesítésének szolgálatába állítani? A közlekedés korszakalkotó munkája következtében a távolságok megszűntek és ezzel az ó- és középkor kis államrendszerei is a múlté lettek. A német vámközösség életrehívója a postakocsi meg-

szünte volt, mert a vasút elvesztette volna összes előnyeit, ha a sűrű vámhatárokat fenntartják. Ma, a repülőgép korában, joggal várhatjuk a gazdasági élettől, hogy követi a technika haladását és egyelőre egy egész Európára, de később az egész Földre kiterjedő gazdasági együttműködés alapjait rakja le. Természetesen a versailles-i rendszer mellett ezt aligha lehet elképzelni, hiszen ennek gazdasági hatásai éppen a vámhatárok szaporodásában jutottak kifejezésre és a gazdasági együttműködésnek mind erőteljesebb megakadályozásában.

A nemzeti szocializmus közgazdái szerint a világgazdaság fogalmának ki kell szélesülnie olyan méretűvé, aminőt eddig fel sem fogtunk. A „Grossraumwirtschaft“ fogalma ide tartozik már, bár ez egyelőre még csak szűkebb körben igyekszik megteremteni azt a rendszert, amelynek azután az egész világra egyformán érvénybe kell lépnie.

A teljesítmény növelésére irányuló törekvések, amelyek a kapitalizmus ösztönzésére alakultak ki, a területi munkamegosztáshoz vezettek. Ennek kellett volna az első „Grossraumwirtschaft“-nak lennie, állapítják meg a német írók, ha politikai holterhei nem lettek volna. A kapitalizmus szerintük azt hirdette, hogy az árut ott kell bevásárolni, ahol az a legolcsóbban szerezhető be. Ebből következett, hogy Ausztrália csak gyapjút, Brazília csak kávé, Argentína csak marhahúst és Kanada csak búzát termelt és szállított azoknak az iparosállamoknak, amelyek viszont meghatározott iparcikkeken kívül mást nem gyártottak.

A területi munkamegosztás helyes is lett volna, ha politikai eszközök fel nem borítják a világkereskedelem zavartalan folyamatát, aminek következtében Ausztrália kénytelen volt a gyapjú-útburkolatot felfedezni, Brazília tengerbe öntötte kávéját és a kanadai farmerek tönkrementek, mert nem tudták értékesíteni búzájukat. Ez a rendszer tehát csak akkor lett volna helyes, ha egyetlen világuralom alatt állt volna a lakott Föld minden része. Minthogy azonban éppen az az alaptétel, hogy egyetlen nemzeti kultúra nem nyomhatja rá bélyegét az egész világra, a rendszer teljesen csődöt mondott.

A nemzeti szocialisták szerint a legolcsóbb beszerzésre való törekvés oda vezetett, hogy a hazai nyersanyagforrások kiaknáztatlanok maradtak. Kipusztultak Európában a juhnyájak, mert a juhtenyésztés Ausztráliában olcsóbb volt és kiszorult a kender- és lentermelés, mert erre olcsóbb munkacserét nyújtott Ázsia. A németek által hirdetett új gazdasági felfogás szerint a különböző bajok forrása az, hogy ha Európa államainak lenne, kenderre, gyapjúra volt szüksége, idegen földrészekhez kellett fordulnia, amelyek egyeduralmukat kihasználva olyan árpolitikát űztek, amivel az életet megnehezítették. A németek szerint így az olcsóbb és gazdaságosabb termelés minden előnye a közvetítő kereskedelem nyereségében jutott kifejezésre és az az álmkép, hogy a világ nagyszerűen megszervezett önálló műhelyekké osztódik fel, semmivé foszlott. Borzalmas megrázkódtatás következett be, amikor nyersanyaghiány és nyersanyagbőség dúlt a világ két különböző felében és embermilliók pusztultak el egyrészt azért, mert termelésüket nem tudták eladni, másrészt mert ehhez a fölös termeléshez nem tudtak hozzájutni. És ez akkor következhetett be, amikor a technika fejlődése következtében a szállítás kérdése olyan számot nem tevő faktorrá zsugorodott, aminek aligha lehet befolyása már a földi javak egyenlő területi elosztására.

A német szakmunkák szerint a múlt században kialakult és ma már levitézett világgazdasági rendszer megrázkódtatása tulajdonképpen a világháborúval, az angol „blokád“-dal kezdődött. Igazi hatását azonban csak a háború után fejtette ki, mert a győztes hatalmak gazdasági vonatkozásokban a háborút 1924-ig folytatták. A szabad kereskedelem álarca alatt „blokád“ állott fent, írja pl. Fried és Európa nagy része

nem juthatott azokhoz a nyersanyagokhoz, amelyek termelőhelyét a kapitalista világrendszer más földrészen jelölte ki. A népek közötti belső feszültség mindinkább kiéleződött és a párizskörnyéki békék csak fokozták a surlódásokat. A Föld egyes országai kénytelenek voltak földni természetes önállóságukat, míg más államok saját erőforrásaik fokozottabb feltáráásával igyekeztek belső szükségleteiket kielégíteni.

Érdekesen mutatnak rá a német szakmunkák arra, hogy ezek a surlódások oda vezettek, hogy nemcsak az ipari államok tértek át a mezőgazdálkodásra, hanem az agrár- és nyersanyagtermelő államok mesterségesen iparosodtak. Természetesen ezek a törekvések ritkán álltak meg az önállóság határainál, hanem túlmentek azon és új piacokat kerestek. Így Svédország fakivitel helyett cellulózá- és papírkivitelre törekedett, amivel megindította az angol munkanélküliség folyamatát. Ha a fogyasztás minden vonalon fokozható lett volna, akkor nem keletkeztek volna bajok. A Föld egésze azonban már ismeretes, újabb fogyasztó piacokat megnyitni Anglia sem tudott. A növekvő termelés számára pedig egyedül akkor találunk piacot, ha a népi életszintet növeljük és fokozzuk a szükségletek mennyiségét.

Amikor a nemzeti szocializmus nemzetgazdái ezekben a jelenségekben látják a világgazdasági káosz minden csiráját, világos, hogy törekvéseik ezeknek megszüntetésére irányulnak. Nincsenek meghatározott eszközeik, bár igen nagy súlyt helyeznek arra, hogy a kapitalizmus átállíttassék. Rámutatnak azonban arra, hogy a kapitalizmus átállítását, mint fogalmat, óvatosan kell kezelni. A kapitalizmus nem fog a nemzeti szocialista rendszerben sem megszűnni, aminthogy újabban a bolsevista felfogás mellett is életre kelt, mert a proletárok ma már takarékönyvekkel rendelkeznek.

A kapitalizmus átállítása inkább annak a küzdelemnek és versenynek megszüntetésére irányuló törekvésben jut kifejezésre, amely a nagy nemzetek között — károsan — kialakult. A nemzeti szocializmus gazdasági tanai szerint az új megoldás csak egy olyan egységes együttműködés lehet, amely nagyobb gazdasági egységeket magában foglal és ilyen módon megszünteti azokat a káros következményeket, amelyek az együttműködés hiányából vagy az összmunkálkodás megteremtéséből saját hasznot biztosítani akaró törekvésekből származnak. A németek egy teljesen új organizációjú világgazdaság felépítésére törekvesznek. Az egyes termelő és fogyasztó piacok közötti kapcsolatok zavartalanságát és a sima érintkezést kell csak biztosítani ahhoz, hogy ennek előnyeiről megbizonyodhassunk. Természetes, hogy ez az új rendszer csak akkor lehet hasznos, ha a termelésben egy nagyobb szervezetű munkamegosztás jut érvényre. Ezt igyekeznek most a németek kialakítani és politikai befolyásukat ebben az irányban kívánják latba vetni. Az elgondolás nem mutatkozik éppen rossznak; bár természetesen a valóságban még nem ismerjük lehetőségeit.

A német gazdasági körök elképzelése szerint ma már, amikor a kontinens életében Anglia aktív részvételével nem kell számolni, nincs akadálya a „Grossraumwirtschaft“ kialakításának. Ennek első kísérlete Délkelet-Európára terjed ki, de rövidesen következnie kell annak a fázisnak, amelyben egész Európa, Ázsia és legalább is Észak-Afrika, de valószínűbb, hogy egész Afrika vennének részt. Az új világ kerülne most már szembe az óvilággal, ha Anglia úgy látná, hogy Kanadából és Ausztráliából folytatja a harcot a németek ellen. Ez a harc azonban nem politikai tanokért, hanem ennek a tannak gazdasági tartalma miatt folyik. A harc esetében az U. S. A. kerülne érdekes helyzetbe: ipara, kivitelre dolgozó termelése megakad, mert az óvilág önállósítja magát és nem törődik a tengerentúli hatalmakkal.

A nemzeti szocialista rendszer a kapitalizmusban nem lát olyan ellenséget, mint a bolsevizmus. Csak a tőke szerepét akarja megnyirbálni, mert nem ismeri el termelő erőnek. Szerinte csak a természet és a munka termel,

a tőke szerepe másodlagos. Megszünteti tehát a tőke indokolatlan magas hasznát és megakadályoz minden nyereszkeskedési szándékot. Szerinte a termelés minden haszna a munkást illeti, a tőke csak mérsékelt részt kap belőle. A nemzeti szocializmus elmélete szerint a gépi termelés fejlődése nem azért következett be, hogy a tőkés haszna növekedjék, hanem azért, hogy kisebb megerőltetés mellett is megfelelő életmódot biztosítson az embernek.

Az ortodox pénzügypolitikusok szerint a német szakköröknek különös fogalmaik vannak a pénz értékéről, a közületi finanszírozásról stb. Az aranyfedezet nélküli márka mai árfolyamalakulása azonban ellentmond ennek és úgy látszik, hasznosabbnak mutatkozott a pénzt termelésre felhasználni, mint az állambankok trezorjaiban őrizni, miközben a gazdasági élet nyomasztó munkanélküliségben szenved.¹

A nemzeti szocializmus nemzetgazdái a tőkét úgy magyarázzák, mint ami betolakodott a természeti adottságok és a munka közé. A tőke szerintük a termelés folyamatában egyszersmind technikai és gazdasági szerepet kíván betölteni. Azt mondják, a kapitalizmus gondolkodásmódjára jellemző, hogy a tőkét bizonyos vonatkozásokban a technikával egyenrangúnak képzeleli. Természetesen különösen azt kárhoztatják, hogy a tőke nemzetközi kapcsolatai révén politikai faktorrá lett és így a tőkések akadályozták meg pl. azt, hogy nyersanyagban szegény országok pótanyagok gyártására rendezkedjenek be, politikai függetlenségük biztosítása céljából. A tőke ilyen akcióit fokozta az is, hogy ezzel újabb tőkebefektetéseket szabadított fel és lehetővé tette már befektetett tőkék jobb kamatozását.

Érdekesen vázolják, hogy a kapitalizmus mérhetetlen nyereségfokozása végső fokon nemcsak az ember, hanem a természet kizsákmányolásához is vezetett. A tartományokra osztott termelő világ ki akart mindent aknázni, amit csak lehet. Így pusztultak ki erdőségek mérhetetlen területeken és alakultak át ezzel klímák és földrészek. Ez a politika nem egyedül a nemzeti szocialista felfogás szerint tarthatatlan, mert ismert dolog, hogy éppen Roosevelttel indított hadjáratot az ellen, hogy Amerika erdőségeit oktanul pusztítsák. Száz év alatt 4-2 millió négyzetküöméterről 1.9 millió négyzetkilométerre csökkent az erdők kiterjedése és ha Roosevelttel nem vet gátat, akkor pár évtized alatt ázsiai homoksvivatagok alakulnak ott, ahol ma virágzó élet van Amerikában.

A nemzeti szocialista nemzetgazdaság szerint rossz politika a természetet gyárüzemnek tekinteni és legfeljebb nemzeti parkokban megőrizni az utókor számára. Nem tűrheti tovább a szerves elgondolásokon felépült világgazdaság, — mondja pl. Fried — hogy a négereket mint olcsó munkaerőket szállítsák el tömegesen Afrikából és közben homoksvivatagok alakuljanak ott, ahol egykor a római birodalom éléskamrái voltak. Milyen hatalmas erőfeszítésekre lesz szükség, amíg ez a terület szerepét újra tökéletesen betöltheti...

A nemzeti szocializmus diktálta gazdasági felfogás és törekvés mindez ellen óhajt küzdeni. Ennek érdekében képzelel el azt, hogy hatalmi súlyánál fogva nagy területek összmunkálkodását szervezi meg. Aligha lehet célja ezzel nemzeti kultúrájának ráerőszakolása idegen népekre és nem kívánhat ezzel gazdaságÜg sem jobb helyzetbe kerülni. Óvatosan kerülnie kell annak látszatát is, hogy a nyersanyagokat termelő államok kizsákmányolása volna célja. Ez a gyanú úgyis sokszor felmerül ellene, de valószínűleg alaptalanul. Elképzelhetetlen egy olyan tartós békekorszak, amelyből valakinek több előnye származhatnék, mint a másiktól. Ez újabb ellentéteket váltana ki és ismét nehézségek keletkeznének. Ezért keresniük kell a hatalmasoknak inkább azt a megoldást, amely mindenki számára fellendülést biztosíthat a természeti erők helyesebb kiaknázása, a termelés jobb megszervezése révén.

Rámutatnak arra, hogy hatalmuk biztosítása esetén meg akarják teremteni a zavartalan munka biztosítását. Meg kívánják becsülni a munkát és a természetet. A németek szerint a szabad kapitalista világgaz-

¹ Wagemann: Wo kommt das viele Geld her? Düsseldorf, 1940.

daság 1929-ben megszűnt. Azóta a német gazdasági élet önállóan gondolkodhatok és ennek a nemzeti szocializmus sajátos gazdasági tartalmat is ad. Ennek a gondolkodásmódnak eredménye kifejezésre is jut már.

Vizsgáljuk csak, mit tettek eddig? A harmadik birodalom nem egészen egy évtized alatt függetlenítette magát a nyersanyagpiacoktól, ugyanekkor megteremtette kivételes erejű hadseregét. Megépítette autóúthálózatát, amelynek segítségével a jövőben még korszakalkotó forgalmi berendezéseket valósíthat meg. A szociális problémák megoldásával pedig rendezték a legégetőbb emberi nyomorkérdéseket.

Éles vitáikban sokszor állítgatják, hogy ezzel szemben Anglia a szudáni gyapotültetvények magasabb osztaléka érdekében dolgozott csak és amíg a világ fiatal népei csodálatos alkotásokat végeznek, addig az angolok megelégszenek a kis üzletek hasznának fokozásával.

A német gazdasági tervek az emberiség számára jobb korszakot kívánnak kiépíteni. Ma még nem lehet bírálatot mondani erről a munkáról, mert eredményei ismeretlenek. Egyelőre csak azt látjuk, hogy egyre kevesebb akadály áll az új tervek keresztülvitele előtt és mind szélesebb alapon veheti kezdetét a munka. Az a tény, hogy az új felfogás a munka értékét sokkal magasabbra helyezi, önmagában megnyugtatónak látszik, úgyszintén annak is örülhetünk, hogy fokozni kívánja a népi életszintet. Az elgondolás esetleges hátrányai még nem látszanak és bízunk kell abban, hogy ilyenek nem is lesznek. Az átmenet zökkenői mindenesetre kellemetlenek lehetnek, de talán remélhetjük, hogy sikerülni fog ezen munka kereteiben hazánk és népünk jobb jövőjének alapjait is lerakni.

RUISZ REZSŐ